

Peter Brezáni

Marko Nikolić

Tomáš Strážay

**Spôsoby, ktorými môžu krajiny západného
Balkánu (resp. Srbsko) prispieť ku
zvyšovaniu konkurencieschopnosti
a životaschopnosti Európskej únie
z hospodárskeho, sociálneho
a civilizačného hľadiska**

Bratislava, jún 2007

Výskumné centrum
Slovenskej spoločnosti
pre zahraničnú politiku, n.o.

VÝSKUMNÉ CENTRUM SFPA, N.O.

Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, n.o. (Výskumné centrum SFPA, n.o.) predstavuje mimovládne odborné pracovisko, ktoré sa špecializuje na výskum v oblasti medzinárodných vzťahov a zahraničnej politiky SR a zároveň poskytuje verejne prospešné služby v tejto oblasti.

Výskumné, organizačné a publikačné aktivity sa zameriavajú na tieto programy:

- Medzinárodná bezpečnosť
- Európske štúdiá
- Stredná a juhovýchodná Európa
- Východná Európa
- Hospodárska politika a rozvojová pomoc

O AUTOROCH

Peter Brezáni pracuje vo Výskumnom centre SFPA, n.o. ako výskumný pracovník v rámci programu Hospodárska politika a rozvojová pomoc a ako editor odborného časopisu International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs.

Tomáš Strážay pôsobí vo Výskumnom centre SFPA, n.o. ako vedúci výskumný pracovník programu Stredná a juhovýchodná Európa a ako editor odborného časopisu International Issues and Slovak Foreign Policy Affairs.

Marko Nikolić pôsobil vo Výskumnom centre SFPA, n.o. ako mladší výskumný pracovník v rámci programu Stredná a juhovýchodná Európa.

Projekt schválený v rámci grantovej schémy MZV SR pre rok 2007 (ev. č. 3/2007).

Neprešlo jazykovou korektúrou.

Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, n.o.
Hviezdoslavovo námestie 14
811 02 Bratislava
Tel.: +421 2 5443 3151
Fax: +421 2 5443 3161
Email: sfpa@sfpa.sk
www.sfpa.sk

OBSAH

Úvod.....	4
1 Euroatlantická integrácia západného Balkánu.....	5
1.1 Približovanie krajín západného Balkánu k EÚ	5
1.2 Aktuálny stupeň integrácie krajín západného Balkánu do EÚ.....	6
1.3 Krajiny západného Balkánu a členstvo v NATO	7
2 Príspevok krajín západného Balkánu v oblasti Jednotného trhu, Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, Spravodlivosti a domácich záležitostí.....	9
2.1 Oblasť Jednotného trhu.....	9
2.1.1 Obchodný rozmer vzťahov EÚ a krajín západného Balkánu	9
2.1.2 Energetika a západný Balkán.....	15
2.1.3 Priame zahraničné investície ako nástroj konkurencieschopnosti	16
2.1.4 Regionálna spolupráca a Jednotný trh.....	17
2.2 Oblasť Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky	18
2.2.1 Príspevok krajín západného Balkánu v oblasti tzv. soft security.....	19
2.3 Stredoeurópska iniciatíva (SEI) – <i>Central European Initiative</i> (CEI).....	20
2.3.1 Príspevok krajín západného Balkánu v oblasti tzv. hard security.....	22
2.4 Prínos v oblasti Spravodlivosti a domácich záležitosti (Justice and Home Affairs)	24
3 Prínos v kultúrno-spoločenskej (civilizačnej) oblasti	26
4 Záverečné poznámky a odporúčania	27

ÚVOD

Región západného Balkánu patrí dlhodobo medzi regionálne priority zahraničnej politiky. Značná časť textov zameraných na problematiku regiónu západného Balkánu bola venovaná zvýšenej angažovanosti EÚ v regióne, respektíve intenzifikácii bilaterálnych vzťahov medzi jednotlivými členskými krajinami EÚ a krajinami západného Balkánu, prípadne tiež možnostiam prenosu skúseností z integračných procesov do NATO a EÚ. Všetky doterajšie aktivity EÚ a jednotlivých členských krajín však majú spoločného menovateľa v podobe prísľubu integrácie všetkých krajín regiónu do Európskej únie.

Vstupom do EÚ však vstupujúce krajiny nezískavajú iba výhody súvisiace s členstvom, ale preberajú na seba aj zodpovednosť súvisiacu so stabilitou a prosperitou nielen ich najbližšieho susedstva, ale celej Únie. Rozšírenie NATO a EÚ o krajiny západného Balkánu je identifikované s rozšírením zóny stability a prosperity nielen do juhovýchodnej Európy, ale aj do susedných regiónov rozšírenej EÚ. Celkom adekvátna sa preto javí byť otázka, akým spôsobom môžu krajiny západného Balkánu tomuto procesu napomôcť. Z pohľadu samotnej EÚ nie je ich členstvo v strednodobom horizonte iba splnením morálnych sľubov, ale celkom prirodzene sa spája aj očakávaniami prínosu novopristupujúcich krajín vo viacerých oblastiach.

Analýza je zameraná na prínos krajín regiónu západného Balkánu Európskej únii z politického, ekonomického, bezpečnostného i kultúrno-spoločenského hľadiska. Hlavný dôraz je však kladený na prínos krajín regiónu v oblasti jednotného trhu, spravodlivosti a domácich záležitostí a oblasti spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Hoci možno krajiny západného Balkánu – v porovnaní napríklad s krajinami strednej Európy, ktoré do Únie vstupovali v roku 2004 – z viacerých hľadísk považovať za rôznorodejšie, práca sa snaží svojim obsahom pokryť všetky krajiny regiónu. Špecifický dôraz je však kladený na Srbsko. Je tomu tak nielen preto, že práve Srbsko je dlhodobo prioritnou krajinou Slovenskej rozvojovej pomoci (ODA) na západnom Balkáne Únie, ale môže slúžiť ako špecifický príklad, keďže závery vyplývajúce zo štúdia tohto konkrétneho prípadu možno aplikovať v obdobnej miere aj na ostatné krajiny západného Balkánu.

Z hľadiska štruktúry je práca rozdelená do viacerých častí. V úvodnej časti autori mapujú aktuálny stav priblíženia krajín západného Balkánu k EÚ a sekundárne aj k NATO, pričom si všímajú aj nástroje aplikované EÚ za účelom priblíženia krajín regiónu členstvu v Únii. Jadrom práce je prínos krajín západného Balkánu a špeciálne Srbska k jednotnému trhu EÚ, oblasti spravodlivosti a domácich záležitostí, spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike Únie a v neposlednom rade v kultúrno-spoločenskej oblasti. V záverečnej časti navrhujú autori sériu odporúčaní zameraných na vlády krajín západného Balkánu, ako aj na inštitúcie EÚ, smerujúce k intenzifikácii vzájomných vzťahov a zvýšenia atraktívnosti regiónu v súvislosti s ďalším rozširovaním Európskej únie.

1 EUROATLANTICKÁ INTEGRÁCIA ZÁPADNÉHO BALKÁNU

1.1 PRIBLIŽOVANIE KRAJÍN ZÁPADNÉHO BALKÁNU K EÚ

Približovanie sa krajín západného Balkánu k Európskej únii možno vymedziť viacerými míľnikmi, predstavujúce kľúčové summity Európskej únie. Všetky krajiny západného Balkánu dostali perspektívu plného členstva v EÚ na základe splnenia požadovaných podmienok, čo ich jednoznačne stavia do privilegovanej polohy potenciálnych členských krajín. Celý región západného Balkánu je tým pádom na rozdiel od východných susedov Únie vyňatý z Európskej politiky susedstva, pričom EÚ vypracovala pre región ambiciózny plán slúžiaci na jeho rozvoj a priblíženie EÚ.

Špeciálne pre krajiny západného Balkánu vyvinula EÚ niekoľko mechanizmov slúžiacich ich priblíženiu k Únii. Najdôležitejším z nich je Stabilizačný a asociačný proces (SAP), ktorý možno považovať za dlhodobý plán Európskej únie k západnému Balkánu, tvoriaci základ politiky EÚ voči tomuto regiónu. Rozdeliť ho možno na štyri časti, respektíve etapy, ktoré sa navzájom dopĺňajú: fáza pred podpisom Stabilizačných a asociačných dohôd, negociácie a implementácia týchto dohôd, finančná pomoc EÚ a regionálna spolupráca. Za najdôležitejší míľnik celého procesu možno považovať podpis Stabilizačnej a asociačnej dohody (SAA), ktorá špecifikuje, za akých podmienok sa krajina asocjuje s EÚ. Stabilizačné a asociačné dohody predstavujú najúčinnjší mechanizmus, ktorým EÚ pôsobí na aspirujúce krajiny a podporuje reformy smerujúce k dosiahnutiu bezprostredných cieľov stanovených v dohodách. Formálne mechanizmy, ktoré tieto dohody vytvárajú (od špecializovaných výborov až po najvyššiu politickú úroveň – Stabilizačný a asociačný výbor) umožňujú EÚ zasahovať do reformných procesov týchto krajín – prioritovať ich, prispôbovať ich modelom EU, riešiť problémy a hlavne monitorovať následnú implementáciu reforiem.

Významnou zložkou podpory EÚ krajinám regiónu západného Balkánu je i Program podpory Spoločenstva na rekonštrukciu, rozvoj a stabilizáciu (*Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization – CARDS*), predstavujúci finančný nástroj na podporu SAP. Podobne ako iné programy podpory EÚ, aj CARDS je založený na viacročnom strategickom plánovaní. S postupným napredovaním krajiny v rámci SAP, je podpora EÚ orientovaná na reformy a inštitucionálne zabezpečenie potrebné k implementácii záväzkov vyplývajúcich zo Stabilizačných a asociačných dohôd.

Za kľúčové z hľadiska rozvoja vzťahov medzi EÚ a západným Balkánom možno považovať predovšetkým nasledujúce summity:

- Summit EÚ vo Feira, konajúci sa v júni 2000, sa zapísal do análov explicitnou ponukou Európskej rady perspektívne integrovať krajiny západného Balkánu víziu do EÚ po splnení relevantných podmienok (vychádzajúc zo Zmluvy o Európskej únii a kodanských kritérií).
- Záhrebský summit EÚ, uskutočnený v novembri 2000, na ktorom sa krajiny západného Balkánu zaviazali v snahe nadobudnúť členstvo v EÚ podriadiť sa kondicionalite Únie. Stabilizačný a asociačný proces, a presnejšie Stabilizačné a asociačné dohody označili za vhodný spôsob, ktorým sa môžu pripraviť na požiadavky vyplývajúce z prísľubu členstva v EÚ. Predstavitelia členských štátov Európskej únie potvrdili svoj prísľub asociovať krajiny západného Balkánu aj rozhodnutím o vytvorení programu CARDS, ktorého cieľom je finančne pomáhať týmto krajinám v ambícii zavádzať pravidlá EÚ v ich domácich politických systémoch, a tak sa pripraviť na členstvo v Únii.

- Solúnsky summit EÚ vyslal v júni 2003 krajinám západného Balkánu dôležitý politický signál v podobe možnosti spolupodieľať sa na komunitárnych programoch a agentúrach za podmienok, ktoré boli stanovené pre kandidátske krajiny pripravujúce sa na plnohodnotné členstvo v únii. Cieľom tohto kroku bolo oboznámiť krajiny západného Balkánu a ich obyvateľov s politikami a pracovnými metódami Európskej únie, čím sa ich snaží Únia nielen motivovať na ďalšej ceste integrácie, ale ponúka im možnosť „identifikovať sa s EÚ“. Solúnsky summit tak jednoznačne zrealizoval perspektívu budúceho členstva. Na Solúnskom summite EÚ takisto posilnila technickú pomoc krajinám regiónu a proces budovania inštitucionálneho zabezpečenia tým, že zaviedla twinningové programy, priniesla nové impulzy do politickej spolupráce a ponúkla krajinám západného Balkánu možnosť participovať na komunitárnych programoch. Novou, komplementárnou súčasťou SAP sa stali Európske integračné partnerstvá, ktoré slúžili, respektíve slúžia ako nástroj na transformáciu všeobecných priorít zakotvených v SAP do špecifických politických opatrení a projektov podporovaných cez program CARDS.
- Salzburgský summit, konajúci sa v rámci rakúskeho predsedníctva EÚ v prvej polovici roka 2006, sa na rozdiel od predchádzajúcich summitov zúčastnili iba ministri zahraničných vecí členských štátov EÚ a západného Balkánu. Stretnutie malo navyše skôr neformálny charakter. Záverečná deklarácia síce zdôraznila perspektívu členstva štátov západného Balkánu v EÚ za predpokladu splnenia stanovených podmienok, zároveň však priamo zdôraznila potrebu brať do úvahy absorpčnú kapacitu Únie.¹ Vzhľadom na svoj charakter, ako aj formulácie v záverečnej deklarácii boli výsledky summitu hodnotené pomerne kriticky, predovšetkým zo strany nezávislých analytikov. ² Usporiadanie summitu predstaviteľov EÚ a západného Balkánu vo formáte, aký predstavovali podujatia v Záhrebe a Solúni, je preto aktuálne aj nadsádzajúce predsedníctva EÚ. Predpokladá sa však, že problematika vzťahov EÚ a západného Balkánu sa stane opäť prioritou až počas slovinského predsedníctva EÚ v prvom polroku 2008.

1.2 AKTUÁLNY STUPEŇ INTEGRÁCIE KRAJÍN ZÁPADNÉHO BALKÁNU DO EÚ

Už pri povrchnej analýze procesu približovania jednotlivých krajín západného Balkánu k EÚ možno aj v polovici roka 2007 konštatovať pomerne výraznú nesyndronnosť vývoja v regióne. Najpokročilejšou krajinou v hľadisku integrácie do EÚ je Chorvátsko, ktoré získalo v októbri 2005 možnosť začať rozhovory o vstupe do EÚ. Nasleduje Macedónsko, ktoré síce disponuje štatútom kandidátskej krajiny, avšak k negociáciám zatiaľ prizvané nebolo. Albánsko úspešne absolvovalo podpis Stabilizačnej a asociačnej dohody. Čierna Hora začala po rozpade Srbsko-čierňohorskej únie rokovať o Stabilizačnej a asociačnej dohode samostatne, pričom termín podpisu SAA je plánovaný na jeseň 2007. So Srbskom boli rokovania o uzatvorení dohody prerušené kvôli výhradám zo strany Medzinárodného súdneho tribunálu pre bývalú Juhosláviu (ICTY), ktorý Srbsku vyčítal nedostatočnú spoluprácu pri zadržaní vojnových zločincov Radovana Karadžića a Ratka Mladića. Progres

¹ *The Salzburg Declaration*. Salzburg EU/Western Balkans Joint Press Statement (11. 3. 2006), www.aussenministerium.at.

² Pozri napr. „Salzburg – missed opportunity“, *ESI newsletter* 2/2006 (13. 3. 2006).

v obnovených rokovaníach, ktoré pokračujú od 13. júna 2007³, je však naďalej podmienený intenzitou spolupráce srbských autorít s ICTY. Otázne pritom je, aký model bude aplikovaný na Kosovo po potenciálnom vyhlásení jeho nezávislosti, hoci podmienenej. Jednoznačne najviac zaostávajúcou krajinou regiónu pokiaľ ide o rokovania o SAA je Bosna a Hercegovina, ktorá vzhľadom na neochotu politických lídrov presadiť a implementovať kľúčové reformy viac-menej stagnuje. Aktuálny stav asociácie jednotlivých krajín regiónu s EÚ sumarizuje tabuľka č. 1.

Tabuľka č. 1 – Stupeň integrácie krajín západného Balkánu do EÚ (jún 2007).

Krajina	Stupeň integrácie
Albánsko	Stabilizačná a asociačná dohoda podpísaná v júni 2006.
Bosna a Hercegovina	Od novembra 2005 prebiehajú rokovania o Stabilizačnej a asociačnej dohode, neboli však uzavreté.
Chorvátsko	Rokovania o vstupe do EÚ začali v októbri 2005.
Macedónsko	Od decembra 2005 disponuje Macedónsko štatútom kandidátskej krajiny.
Srbsko	Rokovania o Stabilizačnej a asociačnej dohode začali v októbri 2005, začiatkom roka 2006 však boli pozastavené z dôvodu nedostatočnej spolupráce srbských elít s ICTY. Rokovania boli opäť obnovené v máji 2007.
Čierna Hora	Po úspešnom referende o osamostatnení sa rokovala Čiernej Hora o SAA s EÚ samostatne. Termín podpisu SAA je naplánovaný na jeseň 2007.

1.3 KRAJINY ZÁPADNÉHO BALKÁNU A ČLENSTVO V NATO

Integrácia regiónu západného Balkánu ako celku do NATO by nepochybne prispela k rozšíreniu zóny stability v Európe. Popri zabránení možnosti rozpútania ďalšieho potenciálneho ozbrojeného konfliktu by sa členstvo v NATO prejavilo na intenzifikácii spolupráce jednotlivých krajín západného Balkánu v oblasti obrany. Samotné členstvo v Aliancii je však spojené s procesmi ako reforma ozbrojených síl, či civilno-vojenských vzťahov. Tieto reformy neprebiehajú bez problémov, pričom vo viacerých prípadoch chýba politická vôľa na ich uskutočnenie.

³ Pozri napríklad *The EU Integration Office of the Republic of Serbia*: <http://www.seio.sr.gov.yu/code/navigate.asp?Id=106#641>.

Predpokladom pre perspektívne členstvo v Aliancii je aj účasť tej-ktorej krajiny v programe Partnerstvo pre mier (PfP). Dôležitým pre krajiny západného Balkánu bol summit NATO v Rige, na ktorom boli k účasti v PfP prizvané Bosna a Hercegovina, Čierna Hora a Srbsko (pozri tabuľku č. 2).⁴ Albánsko, Chorvátsko a Macedónsko, ktoré sú účastníkmi PfP už dlhšie časové obdobie, podpísali následne s cieľom zdôrazniť jednoznačný záujem o členstvo v Aliancii spoločnú deklaráciu, pričom sa predpokladá, že pozvánku do NATO by mohli dostať už v priebehu roka 2008.⁵

Problematickou kapitolou zostáva podpora verejnej mienky členstvu v NATO vo vybraných krajinách. Celkovo možno povedať, že úroveň tejto podpory je dlhodobo nižšia než podpora integrácie do EÚ, pričom toto tvrdenie platí predovšetkým pre Srbsko. Nižší stupeň podpory možno vysvetliť pretrvávajúcim negatívnym vnímaním humanitárnej intervencie NATO v bývalej Juhoslávii v roku 1999. Na pomerne nízku podporu integrácie jednotlivých krajín do Aliancie majú vplyv aj iné faktory, spomedzi nich možno vyzdvihnúť predovšetkým dôraz medzinárodného spoločenstva, vrátane NATO, na zadržanie stále unikajúcich vojnových zločincov, ktorí sú však značnou časťou populácie považovaní jednoznačne za národných hrdinov.

Tabuľka č. 2 – Účasť v Partnerstve za mier.

Krajina	PfP / Akčný plán členstva
Albánsko	od roku 2002
Bosna a Hercegovina	prizvaná k spolupráci na summite NATO v Rige, november 2006
Chorvátsko	od roku 2002
Macedónsko	od roku 2002
Srbsko	prizvané k spolupráci na summite NATO v Rige, november 2006
Čierna Hora	prizvaná k spolupráci na summite NATO v Rige, november 2006

⁴ NATO Update: <http://www.nato.int/docu/update/2006/12-december/e1214a.htm>.

⁵ Pozri http://www.mfa.gov.mk/upload/dokumenti/Partnership_final.pdf.

2 PRÍSPEVOK KRAJÍN ZÁPADNÉHO BALKÁNU V OBLASTI JEDNOTNÉHO TRHU, SPOLOČNEJ ZAHRANIČNEJ A BEZPEČNOSTNEJ POLITIKY, SPRAVODLIVOSTI A DOMÁCICH ZÁLEŽITOSTÍ

2.1 OBLASŤ JEDNOTNÉHO TRHU

O vplyve rozšírenia na hospodárstvo starých i nových členských štátov bolo pred každým rozšírením pripravených niekoľko analýz. Aj napriek tomu, že boli spracované rôznou metodológiou využívajúc rôzne prístupy, ich výsledky sa v podstate zhodujú v jednom, a to že pozitíva prevládajú nad negatívami. Nedávne rozšírenie Európskej únie to, na rozdiel od tvrdení euroskeptikov, len potvrdilo.⁶

Naviac, rozšírenie je prospešné nie len pre vstupujúce, ale aj pre členské štáty. Ekonomiky nových členských štátov rastú aj vďaka integračnému procesu rýchlejším tempom. Objem investícií firiem zo starých členských štátov rastie. Nové členské štáty profitujú z prístupu k fondom EÚ zameranými na regionálny a sociálny rozvoj. Starým členským štátom, na druhej strane, narastie trh a rozšíri sa oblasť obchodných príležitostí a investičných možností. Ďalším pozitívnym príkladom je i to, že to doteraz najväčšie rozšírenie hospodárskou stabilitou Únie nezatriaslo, skôr naopak. Navyše, nepriineslo ani to, čoho sa asi najviac obávali staré členské štáty – nekontrolovateľný presun pracovnej sily z nových do starých členských štátov. Je preto pravdepodobné, že podobný scenár môžeme očakávať aj v prípade integrácie krajín západného Balkánu do EÚ a jej Jednotného trhu.

Na základe spomínanej štúdie Európskej komisie, môžeme tvrdiť, že integračný proces a samotný vstup prispieva k stabilite, hospodárskemu rozvoju i rozvoju prosperujúcich trhov nových členských štátov. Integrácia napomáha znižovať rozdiely v životnom štandarde v krajinách EÚ i zvyšovať prosperitu v nových členských krajinách. Navyše, rýchlejší ekonomický rast prístupujúcich krajín zvyšuje možnosti exportu a investícií z ostatných členských krajín EÚ smerom do nových krajín, v ktorých sa vďaka rýchlejšiemu rozvoju zvyšuje aj kúpna sila.

2.1.1 OBCHODNÝ ROZMER VZŤAHOV EÚ A KRAJÍN ZÁPADNÉHO BALKÁNU

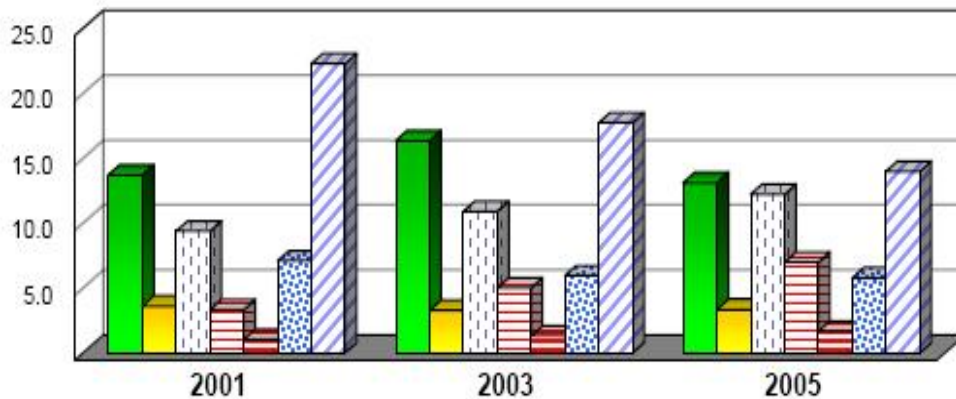
Obchodná politika hrá neodmysliteľnú úlohu v stratégii Európskej únie voči západnému Balkánu, ktorá je postavená na štyroch pilieroch: a) systém autonómnych obchodných preferencií, b) vytvorenie bilaterálnych obchodných oblastí, ako súčasti SAA, c) podpora integrácie regionálneho obchodu, d) podpora členstva krajín západného Balkánu vo WTO (Chorvátsko, Albánsko a Macedónsko sa už stali členmi). Navyše, Európska únia je najväčším obchodným partnerom krajín západného Balkánu. V roku 2005 mala Európska únia takmer 65 % podiel na celkovom exporte krajín západného Balkánu a viac ako 66 % podiel na ich importe.⁷ V komoditnej štruktúre exportu krajín západného Balkánu do EÚ dominujú priemyselné produkty z podielom 65,8 % na celkovom importe EÚ z krajín západného Balkánu (ako napr. výrobky textilného priemyslu (14 %), stroje a zariadenia (12,2 %), dopravné

⁶ *Enlargement, Two Years After: An Economic Evaluation*. Európska komisia, Brusel 2006, http://ec.europa.eu/economy_finance/index_en.htm.

⁷ Spracované podľa: *Evolution of the Balkans' Trade Balance*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113477.pdf.

zariadenia (7 %) a produkty chemického priemyslu (5,8 %)) a ostatné produkty napr. poľnohospodárske a energetické s podielom 16,4 % atď. V importe z EÚ dominujú produkty priemyselnej výroby (stroje a dopravné zariadenia, výrobky chemického priemyslu, výrobky textilného priemyslu) s podielom 78,5 % na celkovom exporte EÚ do krajín západného Balkánu nasledované primárnou produkciou s podielom 15,6 % (poľnohospodárstvo, energetika a pod.)

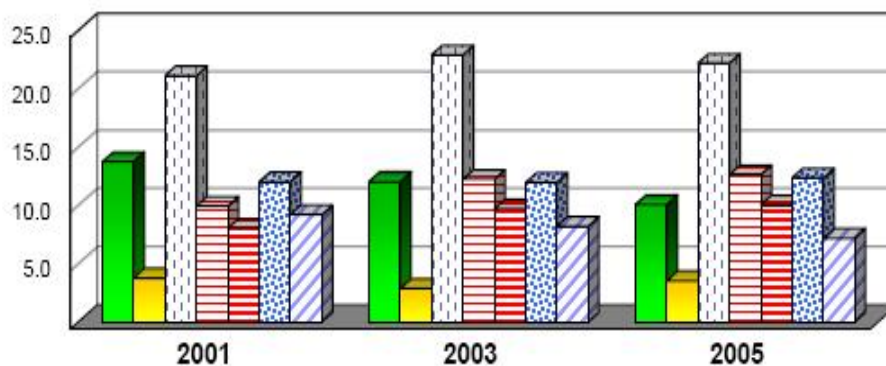
Tabuľka č. 3 – Štruktúra importu EÚ zo západného Balkánu (%)

- poľnohospodárstvo
 ■ energetika
 · stroje
 — dopravné zariadenia
| automobilový priemysel
 · chemický priemysel
 / textilný a odevný priemysel

(zdroj: Eurostat (Comext, Statistical Regime 4, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113477.pdf)

Tabuľka č. 3 – Štruktúra exportu EÚ do krajín západného Balkánu (%)

- poľnohospodárstvo
 ■ energetika
 · stroje
 — dopravné zariadenia
| automobilový priemysel
 · chemický priemysel
 / textilný a odevný priemysel

(zdroj: Eurostat (Comext, Statistical Regime 4, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113477.pdf)

Regionálne štatistiky s miernymi odchýlkami kopírujú aj štatistiky bilaterálnych obchodných vzťahov. EÚ ako celok je teda aj najväčším obchodným partnerom jednotlivých krajín západného Balkánu.

BOX 1 – Albánsko⁸	2005	2006
Populácia (tis)	3 150	3 150
HDP (eur, mil.)	6 619	7 312
HDP per capita (eur PPP)	4 420	4 670
Hrubá mesačná mzda	216	227
Inlácia (%)	2,4	2,4
Miera nezamestnanosti	14,2	13,9
PZI (mil eur)	223	251

Konkrétne sa podieľa na celkovom exporte z Albánska 88 % a na jeho importe 62 %. Leví podiel má na tom 72,4 % podiel Talianska na albánskom vývoze a 29,3 % podiel na dovoze. Ďalšími významnými obchodnými partnermi Albánska sú Grécko (10,5 % exportu a 16,4 % importu) a Nemecko (5,4 % importu). Medzi exportnými komoditami prevládajú produkty textilného, odevného, obuvníckeho a kožiarskeho priemyslu s podielom cca 60 % na celkovom vývoze. Medzi najdovážanejšími komoditami dominujú ropné produkty, automobily, stavebné materiály, lieky apod.⁹

BOX 2 – Bosna a Hercegovina¹⁰	2005	2006
Populácia (tis)	3 844	3 843
HDP (eur, mil.)	9 878	10 686
HDP per capita (eur PPP)	6 190	6 330
Hrubá mesačná mzda	408	444
Inlácia (%)	3	7,2
Miera nezamestnanosti	44,2	n/a
PZI (mil eur)	420	338

Takmer 70 % exportu a importu Bosny a Hercegoviny smeruje do, resp. prichádza z,

EÚ. Medzi exportnými partnermi dominujú Taliansko 31,4 %, Nemecko 13%, Rakúsko 10% atď), kým v dovoze prevládajú Slovinsko 15,8 %, Nemecko 14,8 %, Taliansko 11,4 % atď.¹¹ V komoditnej

⁸ Zdroj: The Vienna Institute for International Economic Studies, Country Expertise, Albania, <http://www.wiiw.at/e/albania.html>

⁹ <http://www.albinvest.gov.al/foto/Statistics%20PDF.pdf>

¹⁰ Zdroj: The Vienna Institute for International Economic Studies, Country Expertise, Bosnia-Herzegovina, http://www.wiiw.at/e/bosnia_herzegovina.html

štruktúre bosnianskeho exportu prevládajú priemyselné výrobky, suroviny, stroje a zariadenia. BaH dováža najmä stroje a dopravné zariadenia, priemyselné výrobky, poľnohospodársku produkciu atď.¹²

BOX 3 – Chorvátsko¹³	2005	2006
Populácia (tis)	4 442	4 442
HDP (eur, mil.)	31 263	34 221
HDP per capita (eur PPP)	11 380	12 400
Hrubá mesačná mzda	844	906
Inlácia (%)	3,3	3,2
Miera nezamestnanosti	12,7	11,1
PZI (mil eur)	1 425	2 838

Aj v prípade Chorvátska smeruje viac ako 60 % exportu do EÚ a viac ako 65 % importov z EÚ prichádza. Štatistiky z roku 2005 taktiež ukazujú, že najväčší podiel na chorvátskom exporte a importe má z krajín Únie Taliansko (21 % resp. 15,9 %). Ďalším významným partnerom je aj Nemecko s podielom 10 % na exporte a 14,9 % na importe. Chorvátsko vyváža najmä stroje a dopravné zariadenia, výrobky spracovateľského priemyslu, materiály, minerálne palivá a výrobky chemického priemyslu a dováža stroje a dopravné zariadenia, materiály, minerálne palivá apod.¹⁴

BOX 4 – Macedónsko¹⁵	2005	2006
Populácia (tis)	2 037	2 040
HDP (eur, mil.)	4 637	4 957
HDP per capita (eur PPP)	6 100	6 510
Hrubá mesačná mzda	348	376
Inlácia (%)	0,5	3,2
Miera nezamestnanosti	37,3	36
PZI (mil eur)	80	279

¹¹ Zdroj: Federal Statistical Office, <http://www.fzs.ba/SpoljnaN/ex2005.htm> a <http://www.fzs.ba/SpoljnaN/im2005.htm>

¹² <http://www.seeurope.net/files2/pdf/ig2007/B&H.pdf>

¹³ Zdroj: The Vienna Institute for International Economic Studies, Country Expertise, Croatia, <http://www.wiiw.at/e/croatia.html>

¹⁴ Štatistický úrad Chorvátskej republiky, http://www.dzs.hr/default_e.htm, *Obchodná komora Chorvátska*, www.hgk.hr a http://geo.international.gc.ca/canada-europa/croatia/right_nav/about_croatia-en.asp# N 2

¹⁵ Zdroj: The Vienna Institute for International Economic Studies, Country Expertise, Macedonia, <http://www.wiiw.at/e/macedonia.html>

FYROM v podstate závisí na obchode so svojimi susedmi, no i tak má najväčší objem obchodu s Európskou úniou (export 53%, import 58%). Komoditná štruktúra exportu je viac-menej podobná s ostatnými krajinami.¹⁶

Európska únia je aj najväčším obchodným partnerom Srbska.¹⁷ Aj keď jej podiel na srbskom exporte je podobne ako u Macedónska menej výrazný, podľa *Štatistickej ročenky Srbska za rok 2006* prekračuje hodnotu 53 %, kým podiel na importe len o málo prekročil hranicu 50 %.

BOX 5 – Srbsko¹⁸	2005	2006
Populácia (tis)	7 450	7 440
HDP (eur, mil.)	21 107	25 456
HDP per capita (eur PPP)	6 670	7 210
Hrubá mesačná mzda	308	378
Inlácia (%)	16,2	11,6
Miera nezamestnanosti	20,8	20,9
PZI (mil eur)	1247	3487

Významnou skutočnosťou je i to, že medzi 10 najväčšími exportnými partnermi je 6 krajín EÚ: Taliansko (14,5 %), Nemecko (9,8 %), Slovinsko (4,2 %), Francúzsko (3,6 %), Maďarsko (2,9 %) a Rumunsko (2,9 %). Najväčším exportným partnerom Srbska je Bosna a Hercegovina (17 %). Medzi ďalšími sú Macedónsko (6 %), Rusko (5 %) a Chorvátsko (4,4%). Medzi importným partnerom je Ruská federácia (15,8 %) nasledovaná Nemeckom (10,3 %), Talianskom (8,6 %), Čínou (4,8 %), USA (3,6 %), Francúzskom (2,8 %), Ukrajinou (2,7 %), Bosnou a Hercegovinou (2,7 %), Slovinskom (2,7 %) a Rumunskom (2,6 %). Komoditnej štruktúre exportu dominujú železo a oceľ, neželezné kovy, poľnohospodárske produkty, či produkty spracovateľského priemyslu. V srbskom dovoze prevláda najmä ropa a ropné produkty, automobily, priemyselné zariadenia, elektronika, výrobky hutníckeho priemyslu, neželezné kovy a textilné produkty.

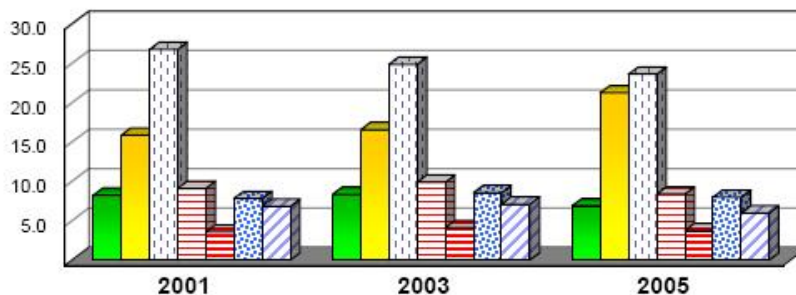
Ak porovnáme komoditnú štruktúru exportov a importov EÚ z krajín západného Balkánu (tab. 3 a 4) a štruktúru obchodu s ostatnými štátmi, resp. zoskupeniami sveta (tab. 5 a 6), môžeme tvrdiť, že až na malé výnimky je obchod EÚ so svetom komplementárny s obchodom s krajinami západného Balkánu.

¹⁶ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradeoc_113381.pdf

¹⁷ Spracované podľa *Statistical Yearbook of Serbia 2006*, <http://webzrs.statserb.sr.gov.yu/axd/godisnjak/god2006pog16.pdf> a údajov Európskej komisie, <http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/data.htm>

¹⁸ Zdroj: The Vienna Institute for International Economic Studies, Country Expertise, Serbia, <http://www.wiiw.at/e/serbia.html>

Tabuľka č. 5 – Štruktúra importu EÚ – svet (%)

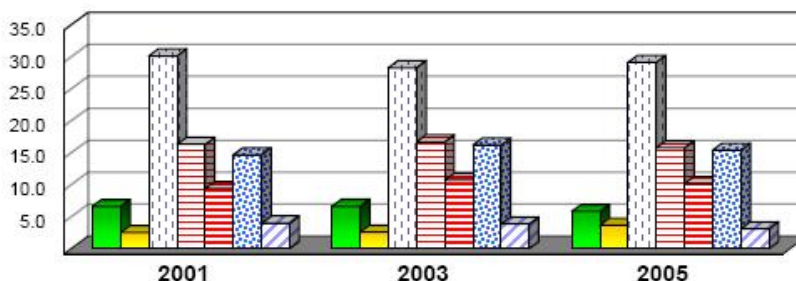

■ poľnohospodárstvo ■ energetika stroje dopravné zariadenia
 automobilový priemysel chemický priemysel textilný a odevný priemysel

(zdroj: Eurostat (Comext, Statistical Regime 4, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113477.pdf)

Tieto údaje len potvrdzujú, že región západného Balkánu je už integrovaný v oblasti obchodu s EÚ a je možné predpokladať, že táto oblasť sa bude s procesom európskej integrácie do EÚ i integrácie do Jednotného trhu EÚ rozvíjať ďalej pozitívnym smerom.

Tabuľka č. 6 – Štruktúra exportu EÚ – svet (%)

■ poľnohospodárstvo ■ energetika stroje dopravné zariadenia
 automobilový priemysel chemický priemysel textilný a odevný priemysel

(zdroj: Eurostat (Comext, Statistical Regime 4, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113477.pdf)

Integračný proces s veľkou pravdepodobnosťou povedie k zvyšovaniu jednak politickej, ako aj makroekonomickej stability, ktorá môže napomôcť k znásobeniu obchodu medzi EÚ a krajinami západného Balkánu, či medzi samotnými krajinami západného Balkánu, prispieť k rastu a zamestnanosti v krajinách regiónu a vytvoriť nové možnosti pre firmy operujúce na trhu EÚ a tým

im napomôcť ostať konkurencieschopnými v globálnom meradle. Zároveň bude mať integrácia pozitívny vplyv na spotrebiteľov v nových i starých členských krajinách.¹⁹

Na základe skúsenosti posledného rozšírenia možno tvrdiť, že vstup krajín západného Balkánu do Únie vytvorí podmienky pre posilnenie a zdynamizovanie európskej ekonomiky.

2.1.2 ENERGETIKA A ZÁPADNÝ BALKÁN

Všetky krajiny v regióne západného Balkánu sú v súčasnosti závislé na dodávkach ropy a zemného plynu z Ruskej federácie. Takáto výrazná závislosť je nežiaduca a potreba diverzifikácie je evidentná. Na druhej strane, reálne uskutočnenie nových projektov nezávisí len od ekonomických či technických a logistických faktorov, ale veľmi výrazne aj od politických záujmov jednotlivých aktérov. Politizácia energetiky a faktor energetickej bezpečnosti ako súčasť celkovej bezpečnostnej politiky štátov či ich zoskupení sa stala v poslednom období dominantným trendom. A to tak u producentov, ako aj u odberateľov.²⁰

Obr. 1. Energetická budúcnosť Balkánu

Jedným z takýchto ambiciózných budúcich projektov je i rozvoj ropovodu a plynovodu spájajúceho čiernomorský región s trhmi západnej Európy: Konstanca – Terst. Ministri krajín juhovýchodnej Európy podpísali dohodu o implementácii tohto projektu 2. apríla 2007.²¹ Táto dohoda, ktorú podpísali ministri z Talianska, Chorvátska, Slovinska, Srbska a Rumunska, predpokladá vybudovanie 1400 km dlhého potrubia vedúceho z Konstancie v Rumunsku do Terstu v Taliansku, cez ktoré sa má od roku 2012 prepravovať až 90 miliónov ton ropy ročne. Projekt Konstanca – Terst by mal prispieť nie len k zníženiu závislosti regiónu na ruskom dovoze, ale aj k energetickej bezpečnosti ostatných západoeurópskych krajín. Aj komisár pre energetiku Andris Piebalgs podpísal túto ministerskú deklaráciu. Problémom je, že v súčasnosti Rusko monopolizuje tranzit kazašskej ropy na medzinárodné trhy. Najväčšia časť prúdi prostredníctvom *Kaspického potrubného konzorcia*²² do

¹⁹ *Enlargement, Two Years After: An Economic Evaluation*. Európska komisia, Brusel 2006, http://ec.europa.eu/economy_finance/index_en.htm.

²⁰ Hirman, K., "The Transit Location of Slovakia and its Interests in the Context of the EU Energy Security", *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* Vol. XV., No. 3-4/2006, s. 56 – 63.

²¹ http://www.neurope.eu/view_news.php?id=7216

²² Viac info na: <http://www.cpc.ru/>

ruského mesta Novorosijsk a ďalej pokračuje po mori. Projekt Konstanca – Terst, v prípade ak sa ukáže, že môže slúžiť širšiemu zámeru poskytovania priameho prístupu ku kazašskej rope do Európy najkratšou cestou: Južný Kaukaz – Čierne more – Konstanca – Pančevo – Terst, môže byť životaschopným projektom. Projekt výrazne zredukuje transport prostredníctvom tankerov v úžine Bospor a Dardanely a Jadranskom mori a ako taký je veľkým konkurentom rusko-bulharsko-gréckeho projektu Burgas-Alexandropolis, t.j. alternatívnej trasy ruskej ropy obchádzajúcej Bospor a Dardanely.²³

2.1.3 PRIAME ZAHRANIČNÉ INVESTÍCIE AKO NÁSTROJ

KONKURENCIESCHOPNOSTI

Ako už bolo spomenuté, integračný proces povedie k zvyšovaniu makroekonomickej stability, ktorá môže napomôcť k znásobeniu obchodu medzi EÚ a krajinami západného Balkánu, či medzi jednotlivými krajinami západného Balkánu, prispieť k hospodárskemu rastu a zamestnanosti v krajinách regiónu a vytvoriť nové možnosti pre firmy operujúce na trhu EÚ a tým im napomôcť ostať konkurencieschopnými v globálnom meradle. Investičné príležitosti v krajinách západného Balkánu budeme v tejto štúdií demonštrovať na príklade Srbska.

Srbsko je typickou tranzitívnou ekonomikou, ktorej rozvoj bol spomalený v dôsledku politickej situácie, ktorá sa v Srbsku stabilizovala koncom roku 2000. Odvtedy zaznamenáva Srbská republika konštantný ekonomický rast a ekonomické ukazovatele sa vyvíjajú pozitívnym smerom. Hrubý domáci produkt per capita rastie, inflácia klesá pričom plánovaná miera inflácie v roku 2007 je 6,5 %. Prvýkrát by tak v Srbsku klesla miera inflácie pod úroveň 10 %²⁴ za ostatné roky (16,2 % v roku 2005, či 11,4 % v roku 2006). Ročný rast HDP síce nie je tak výrazný ako rast HDP v stredoeurópskych krajinách, avšak je ustálený na cca 6 %.²⁵

Srbská republika svojou pro-investičnou hospodárskou politikou prilákala množstvo veľkých investorov. Prílev priamych zahraničných investícií rastie každým rokom niekoľkonásobne. Suma PZI v období 2000 – 2005 presiahla 4 miliardy eur. V roku 2006 bol objem priamych zahraničných investícií dokonca najvyšší v regióne (3,4 mld eur).²⁶ Investície prúdia najmä do sektorov finančných služieb, obchodu, spracovateľského priemyslu, nehnuteľností, verejnej administratívy a dopravy. Medzi 10 najväčšími investormi dominujú Grécko (20 %), Slovinsko (14,9 %), Nemecko (14,3 %), Rakúsko (11,4 %), Holandsko (7,8 %), Cyprus (4,9 %), Švajčiarsko (4,4 %), Veľká Británia (3,9 %), Francúzsko (2,8 %), Chorvátsko (2,2%).²⁷

Integrácia do systému koordinácie ekonomickej politiky a kontroly rozpočtovej politiky v EÚ by mala posilniť i fiškálnu disciplínu a znížiť infláciu, úrokovú mieru a poskytnúť nové možnosti pre investície. Srbský trh je stále nenasýtený investičnými produktmi a má potenciál stavať na súčasnom hospodárskom základe v budúcnosti. *Foreign Direct Investments Magazine* zvolí v roku 2006

²³ http://englishhotnews.ro/Gas-pipeline-to-double-Constanta-oil-pipeline-articol_42229.htm.

²⁴ *Národná banka Srbska*, http://www.nbs.yu/export/internet/latinica/30/memorandum_inflacija.pdf.

²⁵ *Národná banka Srbska*, <http://www.nbs.yu>

²⁶ <http://www.wiiw.at/e/serbia.html>

²⁷ Spracované podľa Southeast Europe Investment Guide 2007, <http://www.seeuropa.net/files2/pdf/ig2007/Serbia-pdf>

Belehrad za európske mesto budúcnosti.²⁸ Skúmali pritom kategórie a kritéria ako ekonomický potenciál, efektívnosť nákladov, ľudské zdroje, IT a telekomunikácie, doprava, kvalita života a podpora PZI. Ako už bolo spomenuté, väčšina investorov je z EÚ a vstup Srbska do Únie by otvoril dvere väčšej výmene bez preferencií a limitácií.

Medzi základné výhody Srbska patrí už spomínaná makroekonomická stabilita. Ďalšou nezanedbateľnou výhodou Srbska je pomerne veľký trhový potenciál. Srbsko má preferenčný (*duty free*) prístup na trhy juhovýchodnej Európy, EÚ, USA a Ruska, *summa summarum* takmer 1 miliarda ľudí. Zároveň s ekonomikou rastie i kúpna sila obyvateľstva, pričom operačné náklady sú stále nízke, keďže priemerná mesačná mzda dosahuje sotva 40 % úrovne priemernej mzdy nových členských štátov. Devízou Srbska je vzdelaná a multilinguálna pracovná sila. Aj poloha Srbska na križovatke medzi východom a západom je výhodou. Vďaka tomu, že je jedinou krajinou kde sa prekrývajú dva *Pan-európske dopravné koridory X*²⁹ (diaľnice) a *VII* (Dunaj)³⁰, má potenciál stať sa spojovníkom, prepájajúcim ekonomiky západných členov EÚ s Gréckom, Bulharskom a Rumunskom či ďalej s Tureckom a krajinami Ázie. Tieto *Koridory* poskytnú možnosť na rozvoj voľného trhu, ktorý bude vytvorený po ratifikovaní dohody CEFTA 2006³¹.

Srbská agentúra na podporu investícií a exportu vytypovala na základe viacerých ukazovateľov a faktorov odvetvia s investičným potenciálom v Srbsku.³² Jedným z najvýznamnejších sektorov je poľnohospodárstvo, ktorého podiel na exporte Srbska je 16 % a zamestnáva 10 % pracovnej sily Srbska. Okrem toho má Srbsko vhodné klimatické podmienky, vysokú kvalitu produkcie a pomerne široké uznanie na globálnom trhu. Ďalším sektorom je IT priemysel, ktorého hlavnou devízou je vzdelaná pracovná sila v oblasti tvorby softwaru a hardwaru. Významným odvetvím je spracovanie dreva a nábytkársky priemysel, pre ktorý je príznačný trhový potenciál, nízke operačné náklady (priemerná mzda sa pohybuje v rozpätí 60 – 100 eur), kvalifikovaná pracovná sila a kvalitná materiálová základňa. Podľa *Srbskej agentúry na podporu investícií* sú ďalšími odvetviami energetika, automobilový priemysel a výroba náhradných dielov, textilný priemysel, elektronika a farmaceutický priemysel.

2.1.4 REGIONÁLNA SPOLUPRÁCA A JEDNOTNÝ TRH

Vytvorenie spoločného hospodárskeho priestoru na území regiónu západného Balkánu je jedna z priorít, ktorú musí región splniť pred vstupom do EÚ. Významným krokom je aj vytvorenie novej, modernejšej, formy vzájomnej spolupráce krajín západného Balkánu (plus Moldavska) CEFTA 2006, ktorá čiastočne indikuje užšiu budúcu spoluprácu. Takáto forma spolupráce bude smerovať k ešte väčšej otvorenosti trhu, kvalitnejšej regulácii a v kombinácii s investíciami do vzdelania, kvalitnou pracovnou silou, znalosťou cudzích jazykov a informačnými a komunikačnými technológiami môžu krajiny západného Balkánu výraznejšie prispieť ku konkurencieschopnosti EÚ. Navyiac, táto forma spolupráce rešpektuje normy a pravidlá obchodnej spolupráce v rámci vnútorného trhu EÚ. Okrem

²⁸http://www.fdimagazine.com/news/fullstory.php/aid/1602/European_Cities_Regions_of_the_Future_2006_07_Part_2.html

²⁹ Viac informácií na: http://www.invest-in-serbia.com/databits/Corridor_10.htm

³⁰ Viac informácií na: <http://www.corridor7.org/>

³¹ Viac na: http://ecetrade.typepad.com/rtas/2007/05/cefta_agreement.html,
http://www.bilaterals.org/article.php3?id_article=4302,
http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2006/04/26/feature-02

³² Spracované podľa údajov *Serbia Investment and Export Promotion Agency*, <http://www.siepa.sr.gov.yu> a *Southeast Europe Investment Guide 2007*, <http://www.seeeurope.net/?q=node/2218>.

toho, vzájomný obchod prispieje k ekonomickému rastu a pripraví tak región na výzvy ktoré Jednotný trh pre krajiny západného Balkánu predstavuje. Integrácia do Jednotného trhu tak bude pre jednotlivé krajiny jednoduchšia.

2.2 OBLASŤ SPOLOČNEJ ZAHRANIČNEJ A BEZPEČNOSTNEJ POLITIKY

Aj napriek oveľa významnejšiemu zastúpeniu a aktivitám EÚ v regióne v porovnaní s prvou polovicou deväťdesiatych rokov, sa aj dnes termín západný Balkán automaticky spája s potrebou zabezpečenia jeho stability a bezpečnosti, a to aj v kontexte širších európskych súvislostí.

Možno však povedať, že práve nedostatočne zvládnutá úloha Európskych spoločenstiev predísť krvavým konfliktom na území bývalej Juhoslávie, ako aj potreba efektívneho zvládnutia krízového manažmentu a pripravenosti EÚ čeliť krízam typu konfliktov v bývalej Juhoslávii prispeli do značnej miery k sformovaniu Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (SZBP). V rámci Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky (SBOP), ktorá tvorí jeden zo zásadných pilierov SZBP, pôsobí EÚ aktívne vo viacerých operáciách v Bosne a Hercegovine a Macedónsku, pričom sa zvažuje o zriadení ďalšej misie v Kosove.³³

Krajiny regiónu západného Balkánu čelia v súvislosti s integráciou do EÚ, resp. NATO, dvom zásadným výzvam. Prvou z nich je stabilizácia regiónu a eliminácia ohnisk napätia v samotnom regióne, pričom podiel jednotlivých krajín regiónu na realizácii tohto cieľa by mal narastať za súčasného znižovania angažovanosti medzinárodného spoločenstva, s čím je spojené aj ukončenie pôsobnosti stabilizačných misií EÚ v rámci EBOP. Zníženie priamej angažovanosti EÚ vo forme stabilizačných misií by znamenal jednoznačný prínos v podobe novej väčšej angažovanosti v iných regiónoch. Vnútorňa politická stabilita, priaznivá bezpečnostná situácia i vyrovnané vzťahy so susedmi sú len niektoré z kritérií podmieňujúce integráciu do EÚ, viaceré z krajín západného Balkánu však dnes tieto podmienky stále nespĺňajú. Realistická vízia členstva v Únii však môže jednoznačne prispieť k urýchleniu procesov smerujúcich k prehĺbeniu vnútornej stability jednotlivých krajín, ako aj regiónu ako takého.

Druhá výzva súvisiaca s potenciálnym členstvom v EÚ súvisí s prínosom krajín regiónu v procese stabilizácie bližšieho i vzdialenejšieho susedstva EÚ. O potenciáli krajín západného Balkánu prispieť k regionálnej i kontinentálnej stabilite a bezpečnosti, ktorý predstavuje z hľadiska EÚ jednoznačnú pridanú hodnotu, sa bližšie zmienime v nasledujúcich odstavcoch. Pokúsime sa tiež upozorniť na aspekty podmieňujúce transformáciu regiónu západného Balkánu z tzv. konzumenta bezpečnosti na jej poskytovateľa, respektíve prispievateľa.

Určitým vzorom pre užšiu spoluprácu krajín západného Balkánu v oblasti obrany a bezpečnosti môže byť v súčasnosti prebiehajúci proces ekonomickej spolupráce, ktorého zásadným rozmerom je vytvorenie zóny voľného obchodu.

Samotné začlenenie regiónu západného Balkánu ako celku do EÚ a účasť jednotlivých krajín na formovaní jej politík, konkrétne SZBP, resp. EBOP, prispieje k eliminácii vytvárania ohnisk napätia a

³³ Mission of the European Union to the former Yugoslav Republic of Macedonia : <http://www.delmkd.cec.eu.int/en/index.htm>, European Union Police Mission in Bosnia and Herzegovina: <http://www.eupm.org/>, European Union in Kosovo: <http://www.euinkosovo.org/>.

k celkovej stabilizácii regiónu i jeho širšieho susedstva. Plnenie záväzky vyplývajúce z členstva v Únii, ako aj samotná príslušnosť k tzv. európskej rodine sú predpokladom nielen priaznivého vývoja v bezpečnostnej oblasti, ale aj celkového rozvoja multidimenzionálnej spolupráce v rámci regiónu.

2.2.1 PRÍSPEVOK KRAJÍN ZÁPADNÉHO BALKÁNU V OBLASTI TZV. SOFT

SECURITY

Predpokladom prevencie možných konfliktov a eliminácie potenciálnych ohnísk napätia v regióne západného Balkánu je rozvoj regionálnej spolupráce prostredníctvom regionálnych iniciatív. Participácia na regionálnej spolupráci, s cieľom zvýšenia jej efektívnosti a intenzity, je aj jednou zo zásadných podmienok podpísania Stabilizačných a asociačných dohôd, ako aj predpokladom členstva v EÚ.

Napriek negatívnym predispozíciám – napríklad v porovnaní s krajinami strednej Európy – bolo v juhovýchodnej Európe, resp. v regióne západného Balkánu iniciovaných viacero modelov regionálnej spolupráce. Možno však povedať, že región sa aj dnes vyznačuje absenciou stabilných väzieb medzi jednotlivými krajinami, či už v ekonomickej alebo sociálnej oblasti.³⁴ Svedčí o tom i samotný fakt, že až na jeden prípad, všetky iniciatívy boli iniciované aktérmi spoza hraníc regiónu.

Dôvody prečo sa v regióne juhovýchodnej Európy dosiaľ nepodarilo etablovať skutočne životaschopný model regionálnej spolupráce, je viacero. Jednou z príčin je historická skúsenosť spojená s animozitami a predsudkami medzi jednotlivými národmi, ktoré boli ešte umocnené počas vojenských konfliktov na začiatku deväťdesiatych rokov.

Ďalším dôvodom je prílišný počet iniciatív s veľmi podobným zameraním a cieľmi, ktoré sú navyše stanovené veľmi všeobecne. Problémom je takisto participácia tých istých krajín naraz na väčšom množstve iniciatív. Analytici tiež často kritizujú nevyhovujúci prístup k budovaniu iniciatív smerom „zhora nadol“, absenciu vôle politických elít vytvoriť efektívny model spolupráce na regionálnej báze bez impulzov prichádzajúcich od mimoregionálnych aktérov, či kontraproduktívne štiepenie zdrojov pochádzajúcich od zahraničných donorov.³⁵

V období po ukončení vojenského konfliktu v roku 1995 bolo v regióne západného Balkánu etablovaných viacero regionálnych iniciatív. V nasledujúcich odsekoch sa zmienime aspoň stručne o charaktere, respektíve charakteristikách najvýznamnejších z nich:³⁶

- *Iniciatíva spolupráce v juhovýchodnej Európe* – Southeast European Cooperative Initiative (*SECI*)

Hlavnými cieľmi iniciatívy je rozvíjať regionálnu spoluprácu a stabilitu, a to hľadaním spoločných riešení najmä pre problémy ekonomickeho a ekologického charakteru. Dôraz je kladený na rozvoj cezhraničnej spolupráce, infraštruktúry, dôležité miesto v programových cieľoch SECI však zohráva

³⁴ Podľa údajov Svetovej banky bol objem obchodnej výmeny s EÚ niekoľkonásobne vyšší ako v rámci regiónu. Pozri Dimitar Bechev *Bulding Southeastern Europe: the Politics of International Co-operation in the Region*; <http://www.ksg.harvard.edu/kokkalis/GSW4/BechevPAPER.PDF> a World Bank, “The Road to Stability and Prosperity in South Eastern Europe“ (2000).

³⁵ Pozri napr. J. Minić, “Summary and Recommendations of the Conference“, in: D. Lopandić (ed.) *Regional Cooperation in South Eastern Europe. (Conference Proceedings)*. (Belgrade: European Movement in Serbia, 2002), pp. 9 – 17.

³⁶ Pozri tiež T. Strážay, *Vybrané aspekty vyšehradskej spolupráce a ich aplikácia na západnom Balkáne*. (RC SFPA, 2006).

boj s organizovaným zločinom. Aktívnu rolu v tejto súvislosti zohráva SECI centrum proti organizovanému zločinu so sídlom v Bukurešti. SECI tvorí dovedna trinásť krajín, s rôznym stupňom integrácie do EÚ či ekonomického rozvoja. Popri krajinách západného Balkánu zahŕňa SECI takisto Grécko, Maďarsko, Slovinsko, Bulharsko, Rumunsko, Turecko i Moldavsko.

- *Čiernomorská ekonomická spolupráca* – Black Sea Economic Cooperation (*BSEC*)

Značnou mierou heterogenity sa prejavuje aj Čiernomorská ekonomická spolupráca. Zúčastnené krajiny, medzi ktoré patrí aj Rusko, sa líšia nielen hospodárskym a vojenským potenciálnom, geografickou veľkosťou, či geostrategickými záujmami, ale aj odlišnými kultúrnymi, sociálnymi či náboženskými tradíciami. Z týchto rozdielností vyplýva aj ich odlišná afiliácia s euroatlantickými štruktúrami, či postoje k nim.³⁷ Ako už však samotný názov napovedá, BSEC sa vo svojich prioritách orientuje predovšetkým na otázky ekonomického charakteru, konkrétne na eliminovanie prekážok brániacich rozvoju obchodných vzťahov v čiernomorskej oblasti. Patria sem predovšetkým prílišná ochrana vnútorného trhu, či nedostatočná infraštruktúra.

2.3 STREDOEURÓPSKA INICIATÍVA (SEI) – *CENTRAL EUROPEAN INITIATIVE (CEI)*

SEI je považovaná skôr za platformu pre vzájomnú diskusiu, vymieňanie kontaktov a skúseností ako pre prijímanie zásadnejších politických rozhodnutí. V takejto podobe si jej fungovanie možno predstaviť aj naďalej, napokon zásadnejším zmenám v charaktere SEI bráni chýbajúca politická vôľa ako aj značne limitovaný rozpočet.

- *Proces spolupráce v juhovýchodnej Európe* – Southeastern European Co-operation Process (*SEEC*)

SEEC možno označiť za jedinú regionálnu iniciatívu v juhovýchodnej Európe, ktorá vznikla priamo v regióne, bez poručníctva medzinárodných organizácií, respektíve zahraničia. Za jeden z hlavných cieľov svojej existencie si SEEC vytýčila prechod regiónu juhovýchodnej Európy, charakterizovanej ako oblasť násilia a nestability, na región vyznačujúci sa bezpečnosťou, prosperitou a rozvinutou občianskou spoločnosťou. Regionálne záujmy sa pritom SEEC zaväzuje dosahovať iba pri maximálnej výhodnosti pre všetky zúčastnené krajiny. Regionálna spolupráca je zo strany SEEC považovaná za veľmi účinný nástroj pri prekonávaní rozdelenia spoločností a konfliktov v oblasti juhovýchodnej Európy. Spolupráca promovaná prostredníctvom SEEC je zameraná takisto na oblasť ekonomiky, ako aj na upevňovanie kontaktov a väzieb s inými formami regionálnej spolupráce.³⁸

- Pakt stability pre juhovýchodnú Európu – *Stability Pact for South-eastern Europe (SP)*

Pakt stability pre juhovýchodnú Európu podpísalo medzinárodné spoločenstvo vrátane USA, Ruska a EÚ v roku v Sarajeve. Základným cieľom Paktu bola a je príprava krajín regiónu juhovýchodnej Európy na vstup do euro-atlantických inštitúcií. Okrem iného je Pakt zameraný aj na rozvoj demokratických inštitúcií, zrovnoprávnenie podmienok na trhu, harmonizáciu právneho systému,

³⁷ Pozri Y. Papanicolaou, „The role of regional cooperation in promoting peace, stability, and prosperity: the case of the Black Sea Economic Cooperation“, in: D.Lopandić (ed.) *Regional Cooperation in South Eastern Europe. (Conference Proceedings)*. (Belgrade: European Movement in Serbia, 2002), pp. 84 - 94.

³⁸ SEEC: Charter on Good Neighborly Relations, Stability, Security and Cooperation in Southeastern Europe, Preamble.

revitalizáciu ekonomiky a zmenu politickej logiky v regióne. Rozvoju regionálnej spolupráce je pritom prikladaný značný význam tak v rámci Paktu stability, ako aj v Stabilizačnom a asociačnom procese.³⁹

Pokrok, ktorý dosiahli štáty západného Balkánu od založenia Paktu stability v roku 1999, si vyžaduje aj zmeny vo formáte samotného Paktu stability. Už samotné presťahovanie jeho sídla z Bruselu do Sarajeva je znakom pozitívneho vývoja v regióne. Rok 2007 by mal byť posledným rokom jeho existencie, pričom sa očakáva jeho transformácia na Radu regionálnej spolupráce (*Regional Co-operation Council – RCC*).⁴⁰ Dominantným motívom pre takúto transformáciu je pritom prenesenie zodpovednosti za vývoj v regióne priamo na regionálnych aktérov. Zároveň sa však uvažuje o zachovaní väzieb na medzinárodnú donorskú komunitu, a tým pádom aj o zachovaní priamej kontinuity s Paktom stability.⁴¹

Hoci dôraz EÚ na rozvoj a zefektívnenie regionálnej spolupráce na západnom Balkáne je evidentný, intenzifikácia spolupráce krajín regiónu by mala byť priamo úmerne reflektovať intenzifikáciu spolupráce jednotlivých krajín s EÚ. Bolo by nežiaduce, aby krajiny západného Balkánu, ktoré v integračných procesoch zaostávajú, považovali regionálnu spoluprácu za akúkoľvek formu substitúcie ich členstva v EÚ. Ako už bolo spomenuté, samotná EÚ dnes k západnému Balkánu pristupuje kombináciou regionálneho a individuálneho prístupu, čo v môže vo vybraných krajinách vyvolávať pocit uprednostňovania niektorých kandidátov.

Regionálna spolupráca je v Srbsku, podobne ako v iných krajinách západného Balkánu, považovaná za optimálny mechanizmus či nástroj na dosiahnutie kľúčových zahraničnopolitických cieľov, akými sú vyrovnané vzťahy so susedmi a zvýšenie regionálnej bezpečnosti. Jej rozvoj však často naráža na nedôveru potenciálnych partnerov, ktorá súvisí s nedávnymi konfliktami v Bosne a Hercegovine, Chorvátsku či Kosove. Do značnej miery je táto nedôvera založená na aktuálnom vystupovaní niektorých politických lídrov predovšetkým srbskej politickej scény, ktorí svojimi vyhláseniami rozvoj regionálnej spolupráce znemožňujú. Proces formovanie efektívneho modelu regionálnej spolupráce by vzhľadom na dedičstvo ozbrojených konfliktov z deväťdesiatych rokov by mal preto veľmi citlivo reflektovať vyvážený prístup, respektíve postavenie jednotlivých krajín v rámci regionálnej spolupráce, s dôrazom na elimináciu akýchkoľvek vodcovských pozícií, prípadne ambícií jednotlivých krajín (táto poznámka sa do značnej miery týka práve samotného Srbska). Na druhej strane, príkladom pozitívneho vývoja (aj do budúcnosti) je intenzifikácia cezhraničnej spolupráce medzi Srbskom na jednej a Bosnou a Hercegovinou, respektíve Chorvátskom na strane druhej.

Z hľadiska ďalších prínosov integrácie krajín západného Balkánu do EÚ v oblasti SZBP možno spomenúť ich nadštandardné vzťahy s krajinami spoza hraníc Únie. Pokiaľ si zoberieme Srbsko ako modelový príklad, môže, v nadväznosti na pôsobenie SFRJ v hnutí nezúčastnených krajín a

³⁹ Pozri http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/actions/sap.htm.

⁴⁰ Vystúpenie E. Buseka, špeciálneho koordinátora paktu stability, na konferencii Výzvy regionálnej spolupráce 2006/2007 – Od paktu stability k rade regionálnej spolupráce (Conference on Regional Co-operation Challenges 2006/2007 - From the Stability Pact for South Eastern Europe to the Regional Co-operation Council), Záhreb (8. 9. 2006).

⁴¹ Pozri tiež závery Regionálnej skupiny Paktu stability (*Regional Table of the Stability Pact, Chairman's Conclusions*), Belehrad (30. 5. 2006).

pretrvávajúcím kontaktom s krajinami hnutia intenzifikovať kontakty EÚ s týmito krajinami. Špecificky sa dôraz na intenzifikáciu kontaktov môže týkať krajín afrického kontinentu, s dôrazom na Európsku susedskú politiku voči Afrike. Kontakty z minulosti môže Srbsko využívať aj v niektorých mierových (*peace-keeping*) misiách.

Vzhľadom na historicky dobré vzťahy s Ruskom môže slúžiť Srbsko ako významný komunikačný kanál medzi EÚ a Ruskom, prípadne ako významný moderátor potenciálnych sporov či konfliktov. Práve Srbsko môže byť významným stabilizujúcim elementom partnerstva medzi Európskou úniou a Srbskom.

V novembri 2006 sa Srbsko, spolu s Bosnou a Hercegovinou a Čiernou Horou stalo členom Partnerstva za mier (Partnership for Peace – PfP). Práve pristúpenie k PfP predstavuje významný medzník v procese intenzifikácie vzťahov Srbska s NATO, s perspektívou plnoprávneho členstva v Aliancii. Otvorenie zastúpenia NATO v Belehrade v júni 2007 je jednoznačným dôkazom, že Aliancia prestala považovať Srbsko za akúsi „čiernu dieru“ v regióne. Samotná účasť v PfP je takisto spojená s technickou pomocou zameranou na reformu bezpečnostného a obranného sektora. V neposlednom rade predstavuje účasť v PfP pre Srbsko, ako aj ostatné krajiny regiónu, záväzok prispievať k zvyšovaniu jeho bezpečnosti a prosperity.

Popri spolupráci na štátnej, respektíve rezortnej úrovni možno pripomenúť aj príspevok mimovládnych organizácií k rozvoju regionálnej spolupráce na západnom Balkáne. Konkrétne projekty mimovládnych organizácií podporujúce regionálnu, respektíve cezhraničnú spoluprácu boli často financované z predstupových fondov Európskej únie. Ako príklad možno uviesť dva konkrétne projekty – Program pre parlamenty a občiansku spoločnosť v juhovýchodnej Európe a projekt Spoločná európska vízia: slobodný pohyb osôb a tovaru v Srbsku a Kosove. Zatiaľ čo prvý projekt zahŕňal popri krajinách západného Balkánu aj Bulharsko a Rumunsko a bol zameraný na zvýšenie vplyvu občianskeho sektora na legislatívnu sféru prostredníctvom jeho priameho zapájania do legislatívnych procedúr, s cieľom eliminácie zaostávania harmonizácie miestnej legislatívy s legislatívou EÚ 42, druhý projekt bol orientovaný na zdôraznenie nevyhnutnosti ekonomickej a kultúrnej spolupráce medzi Srbskom a Kosovom. Projekt realizovaný Európskym hnutím v Srbsku (*European Movement in Serbia*) a Kosovským inštitútom politického výskumu a rozvoja (*Kosovar Institute for Policy Research and Development*) a následný vypracovaný report prináša po prvý raz komparatívne dáta týkajúce sa spomínaných oblastí (obchodná výmena a pohyb osôb), rovnako tiež súbor odporúčaní pre vlády v Belehrade a Prištine, ako aj pre authority v Bruseli.⁴³

2.3.1 PRÍSPEVOK KRAJÍN ZÁPADNÉHO BALKÁNU V OBLASTI TZV. HARD

SECURITY

Predchádzanie konfliktným situáciám a konkrétnym hrozbám v bezpečnostnej oblasti, ako aj eliminácia potenciálnych ohnísk napätia patria k prioritám vlád všetkých krajín západného Balkánu. Pokojné a pomerne bezkonfliktné rozdelenie Srbsko-čiernohorskej Únie v roku 2006 je do istej miery príslubom mierového, na základe konsenzu založeného riešenia senzitívnych situácií aj v budúcnosti. Pred regiónom západného Balkánu však stojí doriešenie otázky štatútu súčasnej juhosrbskej provincie Kosovo, ako aj stabilizácia etnicky stále rozdelenej Bosny a Hercegoviny. Aktuálny vývoj naznačuje,

⁴² <http://www.emins.org/english/projects/active/legislature/index.htm>.

⁴³ <http://www.emins.org/english/projects/active/legislature/index.htm>.

že hlasovanie o štatúte Kosova v bezpečnostnej rade OSN sa odkladá najskôr na záverečný štvrtýrok 2007. Jednostranné vyhlásenie nezávislosti kosovskými lídrami by mohlo vyvolať destabilizáciu bezpečnostnej situácie nielen v Kosove či Srbsku, ale v celom regióne. Na druhej strane, nerealistické požiadavky srbskej strany pod zámenkou potreby ďalších rokovaní iba predlžujú z pohľadu predstaviteľov kosovských Albáncov neakceptovateľný *status quo*. Z hľadiska budúcej stability regiónu je potrebná garancia medzinárodného spoločenstva riešiť situácie v dohľadnom časovom horizonte.

Podmienkou pre stabilizáciu Bosny a Hercegoviny a akceleráciu rozvojových trendov je nepochybne efektívizácia štátnej správy s dôrazom na posilnenie úlohy centrálnych inštitúcií. Dôležitou nedoriešenou otázkou je reforma polície, ktorá je považovaná za zásadnú prekážku úspešného uzatvorenia Stabilizačnej a asociačnej dohody. Negatívny vplyv na stabilitu v regióne môžu mať aj požiadavky niektorých lídrov zo susedných krajín BaH rozšíriť štátne teritórium a na úkor jej integrity, čo by znamenalo faktickú zmenu hraníc. Možno však povedať, že táto hrozba zostáva z pohľadu BaH, a potenciálne aj iných v krajín, v rovine populistických vyjadrení predstaviteľov nacionalistických strán, bez reálnejšieho vplyvu na vývoj v regióne. Práve integrácia krajín regiónu do euroatlantických štruktúr je zárukou znižovania hrozieb nacionalistických, respektíve separatistických tendencií v regióne.

Konkrétnym prípadom úspešného zvládnutia vysokého bezpečnostného rizika v regióne bola situácia v Preševskej doline v rokoch 2000-2001, kde reálne hrozilo vypuknutie dlhodobého ozbrojeného konfliktu založenom na etnickom princípe. Srbská vláda však zvolila vyjednávací princíp, takže sa násilnostiam podarilo zabrániť. V roku 2002 bola vytvorená špeciálna kancelária slúžiaca na koordináciu aktivít srbského štátu a lokálnych autorít v municipalitách Preševa, Bujanovac a Medvedje.⁴⁴ Hlavným cieľom bolo zabránenie prepuknutia násilností, za ktorými stáli miestni ozbrojení extrémisti albánskej národnosti.⁴⁵ Neskôr, na základe ústavných dodatkov dostali Albánci zo spomínaných municipalít možnosť byť reprezentovaní v národnom parlamente. Práve zvolený vyjednávací princíp a dosiahnutý kompromis medzi srbskými autoritami a predstaviteľmi lokálnej albánskej menšiny možno považovať za modelový príklad riešenia obdobných situácií v etnicky zmiešaných regiónoch. Dôraz však treba klásť predovšetkým na prevenciu konfliktov tak, aby boli eliminované krízové situácie.

Aktuálne bezpečnostné hrozby v regióne západného Balkánu však viac ako etnické konflikty predstavujú terorizmus, organizovaný zločin a nelegálna migrácia. Treba pripomenúť, že radikálna forma islamu bola do moslimských oblastí Srbska (Sandžak), Bosny a Hercegoviny či Kosova importovaná spoza hraníc. Wahhábistická skupina zadržaná v Sandžaku v roku 2007 so značným množstvom zbraní a munície bola srbskou políciou označená za teroristickú skupinu.⁴⁶ Potenciálne útoky tejto skupiny mali byť zamerané predovšetkým voči umierneným Moslimom v regióne, nie je teda prekvapujúce, že obdobné aktivity sú jednoznačne odmietané dominantnými moslimskými komunitami tak v Srbsku, ako aj v Bosne. Uplatnené postupy a mechanizmy vedúce k eliminácii hrozby vytvárania radikálnych islamistických skupín priamo na európskom kontinente a výcvikových

⁴⁴ Koordinačná kancelária Srbskej republiky pre oblasť Preševa, Bujanovac a Medvedje:
<http://www.kt.gov.yu/en/index.php?categoryid=2&PHPSESSID=61d7d9dcacb0a9b9610058c3852d9d14> .

⁴⁵ Kancelária bola neskôr inkorporovaná do širšej koordinačnej jednotky zastrešujúcu oblasť Kosova.

⁴⁶ Problematike sa venovalo obširnejšie viacero médií, pre viac informácií pozri
<http://www.naslovi.net/search.php?q=vehabije&start=111>,
http://www.b92.net/info/vesti/index.php?vvyy=2006&mm=11&dd=03&nav_id=218502,
<http://www.24sata.info/4511>.

táborov militantných fundamentalistov na územiach s prevahou obyvateľstva moslimského vyznania môže byť príkladom aj pre iné členské krajiny EÚ s početnými moslimskými minoritami.

Účasť v PfP umožňuje krajinám západného Balkánu organizovať spoločné vojenské cvičenia s členskými krajinami NATO, príkladom môže byť spoločné cvičenie armád Bulharska, Rumunska a Srbska zamerané na interoperabilitu v krízovom manažmente uskutočnené v júni 2007.⁴⁷ Po vstupe do EÚ a NATO je možné počítat' s väčšou angažovaním jednotiek srbskej armády v mierových a stabilizačných misiách pod mandátom EÚ, respektíve NATO.

V neposlednom rade možno za prínos krajín západného Balkánu v bezpečnostnej oblasti považovať aj potenciál miestneho zbrojárskeho priemyslu, špeciálne vo vybraných oblastiach. Treba však podotknúť, že po roku 1999 zaznamenal obranný priemysel v Srbsku výrazný pokles, a to dokonca i v lokalitách, kde mal významné postavenie, ako napríklad Užice (spoločnosť Prvi Partizan) či Kragujevac (Zastava Namenska).⁴⁸

2.4 PRÍNOS V OBLASTI SPRAVODLIVOSTI A DOMÁCIICH ZÁLEŽITOSTI (JUSTICE AND HOME AFFAIRS)

Už rokovania o Stabilizačných a asociačných dohodách zahŕňajú kapitolu „Spravodlivosť a domáce záležitosti“, ktorá je primárne zameraná na schopnosť krajín zabezpečiť vlastné hranice a zabrániť, respektíve obmedziť do najvyššej možnej miery ilegálnej migrácii, pašovaniu osôb cez hranice, ako aj ďalším formám organizovaného zločinu.

Krajiny regiónu západného Balkánu sú známe buď ako destinácia pre pašované osoby – jedná sa predovšetkým o militarizované regióny ako Bosna a Hercegovina, respektíve Kosovo – prípadne ako tranzitné krajiny. Obdobná situácia je v oblasti pašovania drog a omamných látok – západný Balkán je známy ako významná tranzitná cesta pre pašovateľov a priekupníkov. Predpokladaný vstup krajín regiónu do EÚ je podmienený práve zavedením efektívnych mechanizmov proti ilegálnej migrácii a pašovateľom. Dopomôcť by tomu mala aj spolupráca medzi políciou v Albánsku, Čiernej Hore, Chorvátsku, Bosne a Hercegovine, Macedónsku a Srbsku.⁴⁹ Práve mechanizmy súvisiace s bojom proti organizovanému zločinu, s ktorých efektívnou implementáciou už majú krajiny západného Balkánu určité skúsenosti, by mohli byť inšpiráciou aj pre iné krajiny EÚ, ktoré tiež čelia problémom nelegálnej migrácie, prevádzachťstvu či pašovaniu rôznych komodít. V tejto súvislosti možno spomenúť predovšetkým Bulharsko a Rumunsko, ale aj Poľsko a Slovensko.

Integrácia krajín západného Balkánu do Európskej únie prinesie nepochybne výrazné zníženie počtu nelegálnych pracovných síl pôsobiacich v členských krajinách dnešnej EÚ, ako aj faktické zníženie počtu žiadateľov o azyl na nulovú hodnotu, keďže obyvateľom členských krajín Únie iné členské krajiny azyl neposkytujú. Členstvo v EÚ sa spája s určitým stupňom socio-ekonomického rozvoja krajiny, je teda pravdepodobné, že počet osôb hľadajúcich nelegálne prácu v súčasných členských krajinách EÚ bude klesať na úkor zvyšovania domácej zamestnanosti. Na druhej strane, sloboda voľného pohybu pracovnej sily zaručí legálne zamestnávanie občanov krajín západného Balkánu

⁴⁷ Pozri napríklad www.mfa.gov.yu, www.setimes.com.

⁴⁸ Podľa údajov Srbskej obchodnej komory predstavoval tento pokles v percentuálnom vyjadrení až 64,5%. Pozri <http://pks.komora.net/PrivredauSrbiji/Privrednegrane/Metalskaielektroindustrija/Grupeproizvoda/Ostalema%C5%A1ineiore%C4%91aji/tabid/811/Default.aspx>.

⁴⁹ Pozri napríklad Radio Television of Serbia, http://www.rts.co.yu/jedna_vest.asp?IDNews=190109.

v iných krajinách Únie. Vzhľadom za zhoršujúcu sa demografickú situáciu vo väčšine súčasných členských krajín bude prísun pracovných migrantov zo západného Balkánu skôr prínosom.

Vyzdvihnúť treba v tejto súvislosti jednoznačne podpísanie Dohody o liberalizácii vízovej povinnosti a readmisii medzi EÚ a Albánskom, Bosnou a Hercegovinou a Čiernou Horou z apríla 2007. Dohoda so Srbskom bola podpísaná v júni toho istého roka.⁵⁰ Je však potrebné, aby aj Európska únia pokračovala v nastúpenom trende liberalizácie vízového režimu s krajinami západného Balkánu, pričom vízum by mali dostať všetci žiadatelia spĺňajúci podmienky bez zbytočných prieťahov. Liberalizácia vízového režimu umožní nielen intenzifikáciu ekonomických kontaktov medzi krajinami západného Balkánu a EÚ, ale zvýši aj intenzitu študijných pobytov pre študentov vysokých, ale aj stredných škôl. Alarmujúco totiž pôsobí zistenie výskumu, že až 79% mladých ľudí žijúcich v Srbsku v období jedného roka pred uskutočnením výskumu neprekročilo hranice Srbska.⁵¹ Vysoké percento mladých ľudí vo svojom doterajšom živote nenavštívilo žiadnu cudziu krajinu.

Z hľadiska potenciálneho rozšírenia schengenského priestoru po vstupe krajín západného Balkánu do EÚ je výrazným pozitívom fakt, že tieto krajiny nebudú tvoriť vonkajšiu hranicu Únie, keďže už v súčasnosti susedí región iba s členskými krajinami EÚ. Popri úspore významných finančných prostriedkov je však tento predpoklad podmienený aj stabilitou vnútropolitického vývoja a predovšetkým stabilnou bezpečnostnou situáciou v krajinách regiónu.

⁵⁰ Grassroots Europeanization in the Western Balkans is just starting: Visa facilitation, Brief 2007, <http://www.analyticamk.org/files/ReportNo3.pdf>.

⁵¹ Pozri štúdiu Odboru európskej integrácie vlády Srbskej republiky, www.seio.sr.gov.yu.

3 PRÍNOS V KULTÚRNO-SPOLOČENSKEJ (CIVILIZAČNEJ) OBLASTI

Krajiny západného Balkánu sú z historického i geografického hľadiska súčasťou európskeho kontinentu, pričom sa výraznou mierou podieľali na formovaní historického vývoja Európy. Balkán predstavoval pomyselný most medzi západnou a východnou civilizáciou, rímsko-katolíckym a protestantským Západom a ortodoxno-byzantským Východom, medzi osvietenstvom rakúsko-uhorskej monarchie a „inakosťou“ osmanskej ríše. V dôsledku toho je postavenie regiónu z hľadiska Európy do značnej miery unikátne, keďže kombinuje všetky aspekty európskej kultúry, pričom pridanou hodnotou sú prvky mysticizmu a orientálnych vplyvov.

Región západného Balkánu je špecifický aj prítomnosťou islamu autochtónneho typu, ktorý sa lokalizoval v regiónoch dnešného Albánska, Bosny a Hercegoviny, Macedónska a Srbska, vrátane Kosova. Práve model spolunažívania viacerých etník a náboženstiev založený na pluralistickom princípe, môže byť modelom pre usporiadanie interetnických a konfesijných vzťahov aj v krajinách dnešnej EÚ s výraznými moslimskými minoritami, a to aj napriek konfliktom uplynulého desaťročia naštrbujúcim princíp vzájomnej koexistencie.

Obzvlášť významným, avšak pomerne málo zdôrazňovaným prínosom integrácie krajín západného Balkánu do Európskej únie je prítomnosť viacerých národnostných minorít, ktoré majú materské krajiny medzi súčasnými členmi EÚ na ich území. Špecifickým prípadom z tohto hľadiska je predovšetkým Srbsko, kde žije početná maďarská a slovenská, avšak aj bulharská a rumunská menšina. Istrijský polostrov je výnimočný z hľadiska prítomnosti talianskej menšiny. Práve integráciou regiónu do EÚ a následným odstránením administratívnych prekážok brániacim voľnému pohybu osôb umožní predstaviteľom menších intenzívnejší kontakt s materskými kultúrami a krajinami, čo umožní zachovať multietnický charakter spoločnosti v etnicky zmiešaných regiónoch a zabráni asimilácii menšín.

Špecifickou oblasťou spolupráce, ktorá na jednej strane posilňuje kontakty medzi krajinami regiónu a na strane druhej svojím spôsobom obohacuje Európsku úniu ako takú, je oblasť turizmu. Špeciálny dôraz treba klásť na cezhraničné projekty rôzneho druhu, na ktorých realizácii sú zaangażované štátne, mimovládne i ekonomické subjekty viacerých krajín. Za zmienku v tejto súvislosti stojí podunajská cyklistická cesta, ktorá by mala prepojiť krajiny západného Balkánu so súčasnými podunajskými členmi EÚ.⁵² V konečnom dôsledku spojí podunajská cyklistická cesta dovedna osem krajín, pričom v prípade Chorvátska a Srbska prepojí dva vojnovou najviac poznačené regióny. Odstránením prekážok v podobe hraničných kontrol, respektíve vízovej povinnosti dôjde k finálnemu naplneniu zámeru prepojenia podunajských krajín od ústia Dunaja prakticky až po jeho ústie do Čierneho mora.

⁵² http://www.ssinf.sv.gov.yu/saveznavlada/list_komentar.php?idteksta=14279,
<http://www.somborvaros.org/data.php?lang=sr&cat=tourism&subcat=out&id=133>.

4 ZÁVEREČNÉ POZNÁMKY A ODPORÚČANIA

Vstup krajín západného Balkánu jednoznačne obohatí Európsku úniu a bude prínosom z viacerých hľadísk: ekonomického, sociálneho i civilizačného. Keďže za kľúčové politiky EÚ možno považovať práve tie realizované v oblasti Jednotného trhu, Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky a Spravodlivosti a domácich záležitostí, pozornosť sme zamerali do značnej miery práve na ne. Hoci jednotlivým oblastiam, kde bude región západného Balkánu, respektíve Srbsko, pre EÚ prínosom sa venujeme podrobne v predchádzajúcich kapitolách, považujeme za potrebné zdôrazniť pridanú hodnotu regiónu aj v záverečnej časti, tentoraz stručnejšou, zhrnujúcou formou. Celkom v závere ponúkame aj niekoľko odporúčaní zameraných na jednej strane na krajiny západného Balkánu a na strane druhej na Európsku úniu.

Prínos v oblasti jednotného trhu možno zhrnúť do nasledovných oblastí:

- rozšírenie spotrebiteľského trhu Európskej únie o takmer 25 miliónov obyvateľov,
- rozšírenie oblastí obchodných príležitostí
- väčšie množstvo investičných možností a realokácie produkcie a s tým súvisiaca udržateľnosť konkurencieschopnosti
- posilnenie a zdynamizovanie ekonomiky EÚ

Zo socio-kultúrneho, respektíve civilizačného hľadiska spočíva prínos krajín západného Balkánu najmä v nasledujúcich rovinách:

- zavŕšenie procesu zjednocovania Európy v jej juhovýchodnej časti
- etnická, kultúrna a náboženská diverzita, ktorá prináša nové pohľady na formovanie pluralistických spoločností aj v iných krajinách, resp. regiónov EÚ
- prítomnosť autochtónneho typu európskeho islamu a model koexistencie s inými náboženstvami, špecificky s kresťanstvom.

V oblasti Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky bude prínos regiónu západného Balkánu obzvlášť badateľný v otázkach ako:

- rozšírenie zóny stability a prosperity
- eliminácia ohnisk napätia a hrozby vypuknutia etnických konfliktov v regióne
- rozvoj regionálnych foriem spolupráce a ním súvisiace vytváranie systému tzv. mäkkej bezpečnosti
- intenzifikácia cezhraničnej spolupráce s účasťou vládnych i mimovládnych partnerov
- získanie nového komunikačného kanálu s Ruskom
- prehĺbenie kontaktov s účastníkmi hnutia tzv. nezúčastnených krajín
- know-how pre krízový manažment, resp. mierové operácie v krízových oblastiach sveta
- intenzifikácia spolupráce v boji proti terorizmu a organizovanému zločinu.

Pokiaľ ide o oblasť Spravodlivosti a domácich záležitostí, príspevok krajín zásadného Balkánu možno zhrnúť do nasledujúcich bodov:

- odstránenie vízovej povinnosti a väčšie spriepustnenie hraníc
- eliminácia nelegálnej migrácie a nelegálneho pašovania tovarov
- rozšírenie schengenského priestoru bez potreby budovania novej hranice
- zníženie počtu nelegálnych pracujúcich v súčasných členských krajinách EÚ.

Pokrok krajín západného Balkánu v procese integrácie do Európskej únie je badateľný, avšak naplnenie vízie plného členstva bude v krajinách, ktoré sú v tomto procese najmenej pokročilé, vyžadovať uskutočnenie zásadných reformných krokov. Dokonca aj v prípade Chorvátska, ktoré ako jediné s EÚ už rokuje, nie je otázka členstva samozrejmosťou, ale zdĺhavých politických rokovaní.

Na druhej strane, aj EÚ sa potrebuje na ďalšiu vlnu rozšírenia pripraviť, a to predovšetkým uskutočnením inštitucionálnej reformy. Z hľadiska integrácie regiónu západného Balkánu do EÚ je žiaduce, aby Únia pokračovala v zdôrazňovaní politiky otvorených dverí a konštruktívnom prístupe k potenciálnym uchádzačom o členstvo. Fundamentálnou otázkou ostáva adekvátne zosúladenie dvoch prístupov, ktoré Únia voči krajinám západného Balkánu uplatňuje – regionálneho a bilaterálneho – tak, aby sa žiadna z krajín necítila byť diskriminovaná, ale zároveň aby krajiny, ktoré sú v prístupe procese pokročilejšie neboli limitované tými pomalšími.

Aj napriek rozličnému stupňu priblíženia sa EÚ je spoločným menovateľom krajín regiónu nevyhnutnosť odstrániť korupciu, klientelizmus, stransparentniť finančné toky, stabilizovať politickú scénu, deetnizovať politiku, zdynamizovať ekonomický rast, prehĺbiť vzájomne kontakty a spoluprácu. V neposlednom rade je treba zmeniť imidž západného Balkánu z regiónu nestability na región stabilný, dynamický sa rozvíjajúci, ktorý bude pre EÚ prínosný.

5 REFERENCIE

„Salzburg – missed opportunity“, *ESI newsletter* 2/2006 (13. 3. 2006).

Bechev, D., *Bulding Southeastern Europe: the Politics of International Co-operation in the Region*; <http://www.ksg.harvard.edu/kokkalis/GSW4/BechevPAPER.PDF> a World Bank, “The Road to Stability and Prosperity in Souuth Eastern Europe“ (2000).

Enlargement, Two Years After: An Economic Evaluation. Európska komisia, Brusel 2006, http://ec.europa.eu/economy_finance/index_en.htm.

European Union in Kosovo: <http://www.euinkosovo.org/>.

European Union Police Mission in Bosnia and Herzegovina: <http://www.eupm.org/>,

Evolution of the Balkans' Trade Balance,
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113477.pdf .

Federal Statistical Office, <http://www.fzs.ba/SpoljnaN/ex2005.htm>.

Grassroots Europeanization in the Western Balkans is just starting: Visa facilitation, Brief 2007, <http://www.analyticamk.org/files/ReportNo3.pdf>.

Hirman, K., “The Transit Location of Slovakia and its Interests in the Context of the EU Energy Security”, *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* Vol. XV., No. 3-4/2006, s. 56 – 63.

http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/actions/sap.htm.

<http://pks.komora.net/PrivredauSrbiji/Privrednegrane/Metalskaielektroindustrija/Grupeproizvoda/Ostalema%C5%A1ineiore%C4%91aji/tabid/811/Default.aspx>.

<http://www.kt.gov.yu/en/index.php?categoryid=2&PHPSESSID=61d7d9dcacb0a9b9610058c3852d9d14> .

http://www.rts.co.yu/jedna_vest.asp?IDNews=190109.

http://www.ssinf.sv.gov.yu/saveznavlada/list_komentar.php?idteksta=14279,

<http://www.somborvaros.org/data.php?lang=sr&cat=tourism&subcat=out&id=133>.

Minić, J., “Summary and Recommendations of the Conference“, in: D. Lopandić (ed.) *Regional Cooperation in South Eastern Europe. (Conference Proceedings)*. (Belgrade: European Movement in Serbia, 2002), s. 9 – 17.

Mission of the European Union to the former Yugoslav Republic of Macedonia :
<http://www.delmkd.cec.eu.int/en/index.htm>,

Národná banka Srbska,
http://www.nbs.yu/export/internet/latinica/30/memorandum_inflacija.pdf.

Obchodná komora Chorvátska,, www.hgk.hr a http://geo.international.gc.ca/canada-europa/croatia/right_nav/about_croatia-en.asp#_N_2

Papanicolaou, Y., „The role of Regional Cooperation in Promoting Peace, Stability, and Prosperity: the Case of the Black Sea Economic Cooperation“, in: D. Lopandić (ed.) *Regional Cooperation in South Eastern Europe. (Conference Proceedings)*. (Belgrade: European Movement in Serbia, 2002), s. 84 - 94.

SEECF: Charter on good neighborly relations, stability, security and cooperation in Southeastern Europe, Preamble.

Serbia Investment and Export Promotion Agency, <http://www.siepa.sr.gov.yu>

Southeast Europe Investment Guide 2007, <http://www.seeurope.net/>

Statistical Yearbook of Serbia 2006,
<http://webzrs.statserb.sr.gov.yu/axd/godisnjak/god2006pog16.pdf>

Štatistický úrad Chorvátskej republiky, http://www.dzs.hr/default_e.htm,

The EU Integration office of the Republic of Serbia:
<http://www.seio.sr.gov.yu/code/navigate.asp?Id=106#641>.

The Salzburg Declaration. Salzburg EU/Western Balkans Joint Press Statement (11. 3. 2006),
www.aussenministerium.at.

The Vienna Institute for International Economic Studies, Country Expertise,
<http://www.wiiw.at/> <http://www.albinvest.gov.al/foto/Statistics%20PDF.pdf>

www.emins.org/english/projects/active/legislature/index.htm.